

Шульгіна, Л. (1929). Гончарство в с. Бубнівці на Поділлі. *Етнографічні дослідження. Матеріали з етнології*. Київ, с. 111–184.

References

- AUM (1984) – *Atlas ukraïnskoi movy. V 3-kh tomakh [Atlas of the Ukrainian language. In 3 volumes]*, t. 1, Kyiv : Naukova dumka, 495 s. (in Ukrainian).
- Brylinskyi, D. M. (1991). *Slovnnyk podilskykh hovirok*. Khmelnytskyi, 116 s. (in Ukrainian).
- Medynskyi, A. M. (2006). *Strukturna orhanizatsiia i semantyka honcharskoi leksyky u podilskykh hovirkakh [Structural organization and semantics of pottery vocabulary in Podolian dialects]* : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk: spets. 10.02.01 «Ukrainska mova». Kyiv, 20 s. (in Ukrainian).
- Prusevych, A. (1916). *Honcharnyi promysel v Podolskoi hubernyy [Pottery in the Podolsk province]. Kustarnye promysly Podolskoi hubernyy*. Kyiv, s. 3–116. (in Russian).
- Shulhina, L. (1929). *Honcharstvo v s. Bubnivtsi na Podilli [Pottery in the village of Bubnivtsi in Podillia]. Ethnographic research. Materials on ethnology*. Kyiv, s.111–184. (in Ukrainian).
- Spanatii, L. S. (1997). *Honcharna leksyka v hovorakh ukraïnskoi movy [Pottery vocabulary in Ukrainian dialects]* : dys... kand. filol. nauk: spets. 10.02.01 «Ukrainska mova». Mykolaiv, 1997. 216 s. (in Ukrainian).

Автор

Ольга Жвава, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології
e-mail: o.a.zhvava@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1046-8849>

Author

Olha Zhvava, PhD in Philology,
Associate Professor of the Department of Slavic
Philology
e-mail: o.a.zhvava@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1046-8849>

Конфлікт інтересів

Автор засвідчує про відсутність конфлікту інтересів

Conflict of Interests

The author declares that she has no conflict of interest

Перекладознавство та міжкультурна комунікація

УДК 811.111'255'4:821.161.2'06-3-93
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-12

Лінгвокогнітивний аспект перекладу сучасного українськомовного дискурсу (на матеріалі дитячої прози)

Світлана Гладьо * <http://orcid.org/0000-0002-6698-524X>

Людмила Прадівлянна <http://orcid.org/0000-0003-1752-8613>

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

*Автор-кореспондент, e-mail: Svitlana.Gladio@vspu.edu.ua

Надійшла до редакції: 20.09.2025 • Схвалено до друку: 21.11.2025

Анотація

Стрімке зростання цікавості до перекладу української літератури англійською мовою актуалізує потребу в науковому осмисленні механізмів передачі змісту, який виходить далеко за межі формальної відповідності лексичних одиниць. Особливої уваги ця проблема набуває у сфері дитячої літератури, де слово є не лише знаком, а носієм уявлень, емоційних реакцій і когнітивних моделей, притаманних дитячому світосприйняттю. За таких умов переклад потребує не буквального відтворення, а глибокої реконструкції концептуальних структур, що організують художній світ оригіналу. **Метою** дослідження є аналіз механізмів відтворення ментальних моделей, актуалізованих у текстах сучасної дитячої прози українською мовою та їхніх англійських перекладах, а також виявлення когнітивних, семантичних і рецептивних зрушень, що виникають у процесі перекладної трансформації. У роботі застосовано лінгвокогнітивний підхід, який дозволяє описати переклад як багаторівневий процес реконструкції знання – від поверхової семантики до глибинних концептуальних схем, фреймів і сценаріїв. Аналіз продемонстрував, що адекватність перекладу дитячої літератури не може оцінюватися лише з позицій формальної еквівалентності; перекладачі повинні враховувати щонайменше три критерії – когнітивний, комунікативний та рецептивний. Саме їхня сукупність забезпечує збереження смислових вузлів тексту, його художньої організації та передбачуваних реакцій цільового читача. У **висновках** обґрунтовано, що лінгвокогнітивна орієнтація розширює традиційні уявлення про адекватність перекладу, зміщуючи акцент із відтворення мовної форми на реконструкцію ментальних моделей та прагматичних функцій твору. Такий підхід дозволяє прогнозувати потенційні когнітивні зсуви й має значні практичні наслідки для перекладу дитячої літератури та перекладознавства загалом.

Ключові слова: лінгвокогнітивний підхід; переклад дитячої літератури; мовна картина світу; фрейми; когнітивні зсуви

Translation studies and intercultural communication

UDC 811.111'255'4:821.161.2'06-3-93
DOI 10.31652/2521-1307-2025-41-12

Linguocognitive Aspects of Translating Contemporary Ukrainian Discourse (Based on Children's Fiction)

Svitlana Gladio* <http://orcid.org/0000-0002-6698-524X>

Liudmyla Pradiвлиanna <http://orcid.org/0000-0003-1752-8613>

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

*Corresponding author, e-mail: Svitlana.Gladio@vspu.edu.ua

Received: 20.09.2025 • Accepted: 21.11.2025

Abstract

The growing global interest in Ukrainian literature and its increasing translation into English have intensified the need for a deeper theoretical understanding of how meaning is transferred across languages and cultures. This need is particularly evident in the field of children's literature, where linguistic units function not merely as verbal signs but as carriers of imagery, emotional resonance, cultural knowledge, and early-stage cognitive models. In children's texts, words activate conceptual structures that are shaped by the child's developmental stage and world perception, making the translation process more complex than simple lexical substitution. Consequently, the study of translation must account for cognitive, cultural, and interpretative mechanisms that determine how meaning is constructed and reconstructed in the target text. The **purpose** of this research is to identify the mechanisms through which mental models represented in Ukrainian children's prose are reproduced in English translations, and to trace the cognitive, semantic, and interpretative shifts that may occur in the course of translation. The study focuses on bilingual editions of works by contemporary authors and explores how translators navigate culturally bound concepts, figurative structures, and narrative frames that shape the child reader's comprehension. Special attention is given to the way translation strategies either preserve or modify conceptual content, imagery, and pragmatic intent, all of which contribute to the construction of a child's linguistic worldview. **Methodologically**, the research is grounded in a linguo-cognitive approach that conceptualizes translation as a multi-layered process of knowledge reconstruction. From this perspective, translating a text involves not only the transfer of semantic meaning but also the recreation of deeper conceptual structures – schemata, frames, and narrative scenarios, that are activated in the reader's mind during text perception. This approach allows for the identification of meaning nodes that remain intact, undergo transformation, or become lost in translation. Analytical tools drawn from conceptual analysis, frame semantics, and interpretive cognitive rhetoric offer a comprehensive framework for examining how meaning is encoded, projected, and potentially shifted between the source text and the target text. The findings demonstrate that an adequate translation of children's literature must be evaluated according to three interrelated criteria: cognitive, communicative, and receptive adequacy. This multidimensional evaluation highlights that literal or formal correspondence does not guarantee successful translation, especially in texts intended for young readers with distinct developmental, perceptual, and cultural characteristics. The study concludes that a linguo-cognitive orientation significantly expands traditional notions of translation adequacy by shifting the emphasis from formal equivalence to the reconstruction of mental models and pragmatic functions embedded in the source text. It also underscores the importance of a translator's ability to interpret and mediate the conceptual landscapes of both cultures and both linguistic communities.

Keywords: linguocognitive approach; translation of children's literature; linguistic worldview; frames; cognitive shifts

Постановка проблеми. У сучасних умовах інтенсифікації міжнародних культурних контактів переклад українських текстів англійською мовою набуває особливої значущості. Ідеться не лише про забезпечення доступності літературних творів для іншомовного читача, а й про розширення простору репрезентації української культури, символічних моделей, способів мислення та ціннісних орієнтирів. За таких умов переклад слугує важливою формою міжкультурної комунікації, яка потребує щоразу більш точного та концептуально вмотивованого підходу.

Сучасні тенденції розвитку перекладознавства дедалі виразніше засвідчують потребу виходу за межі формально-лінгвістичних моделей і відмови від традиційних підходів, які, за влучним спостереженням Н. С. Кудрявцевої, зводили переклад до «перемикання мовного коду», тобто механічної заміни одиниць мови-джерела одиницями мови перекладу (Кудрявцева, 2019, с. 80). Подібне бачення виявляється методологічно недостатнім, адже перекладацький процес охоплює не лише операції з мовними формами, а насамперед – інтелектуально-когнітивну діяльність, спрямовану на реконструкцію та перенесення значення.

Кожне мовне вираження активує в читача певний концепт, образну схему або асоціативне поле, що сформовані в межах конкретної мовної картини світу й нерідко не мають прямого структурно-семантичного відповідника в іншій мові. Тому формально точний переклад може виявитися когнітивно нерелевантним, якщо він не відтворює тих ментальних структур, які становлять смислову ознаку авторського задуму. Лінгвокогнітивний підхід у такому разі дає змогу розглядати переклад як процес перенесення концептуальних моделей, фреймів та образних структур, що визначають

семантичний і прагматичний потенціал оригінального тексту.

Як слушно зазначає О. А. Цимбалиста, лінгвокогнітивний аспект перекладу «полягає у виявленні структури знань у тексті, операцій упізнавання інтенцій автора тексту, засобів інтерпретації та оцінки текстової інформації» (Цимбалиста, 2020, с. 222). У межах такого підходу мову розглядають як засіб організації досвіду, концептуалізації та структуризації знання, що зумовлює необхідність аналізу глибинних смислових механізмів оригіналу при створенні адекватного перекладу (Воробйова, 2006, с. 81).

Зазначені положення органічно узгоджуються із сучасним розумінням перекладу як «особливого типу дискурсу», для якого характерна складна взаємодія мовних, когнітивних та комунікативних чинників. Як відзначають сучасні дослідники, перекладацька стратегія функціонує в координатах «мова – свідомість – комунікація» і виступає «когнітивним регулятивом дискурсу», у межах якого відбувається «пересотворення концепту вихідного тексту для його інтеграції в іншу мовну культуру» (Андрієнко, 2016, с. 23). У такий спосіб стратегія визначає організацію перекладацької діяльності, спрямованої на формування «нової когнітивної сутності – концепту цільового тексту» (Андрієнко, 2016, с. 23), а глобальні стратегії зумовлюють функціонування локальних тактик і прийомів, що забезпечують узгодженість перекладацького рішення з когнітивними та культурними параметрами тексту.

Особливої актуальності ці питання набувають у сфері перекладу дитячої літератури. Дитячий читач не лише сприймає художній текст, а й на його основі вибудовує перші моделі світу, формує емоційний досвід, засвоює структури оцінювання та інтерпретації реальності. У разі перекладу українськомовної дитячої прози для іншокультурного читача

переклад має забезпечити не тільки передачу змісту й стилістичної організації тексту, а й точне відтворення когнітивної образності, що визначає специфіку дитячого сприйняття. Будь-яке неточне або спрощене рішення може змінити тональність оповіді, знизити емоційно-прагматичний ефект або нівелювати культурно марковані елементи, що є сутнісними для художньої моделі світу оригіналу. Саме тому переклад сучасного українськомовного дитячого дискурсу потребує особливо ретельного лінгвокогнітивного аналізу та науково обґрунтованого добору перекладацьких стратегій.

Метою дослідження є визначення механізмів відтворення ментальних моделей, представлених у вихідному тексті та тексті перекладу, а також вивчення характеру змін і трансформацій, які можуть призводити до когнітивних, семантичних або інтерпретаційних зсувів. Виявлення лінгвокогнітивних особливостей дитячого дискурсу є надзвичайно актуальним, оскільки потребує поглибленого аналізу текстової архітекτονіки, прагматичних намірів автора та очікуваної рецепції з урахуванням особливостей цільової аудиторії, її культурних знань, нетипових способів інтерпретації мовних образів і специфічної системи когнітивних вимірів, через які діти сприймають дійсність і будують власний образ світу.

Матеріалом для аналізу стали дитячі книжки І. Малковича, В. Шкляра, С. Ріппіна, а також їхні англomовні переклади. Білінгвальні видання, як зауважує М. Варданян, мають на меті «залучати дітей до нового мовного середовища» (Варданян, 2025, с. 22), та показують Україну світові «як багату культурну націю з давніми фольклорними традиціями, освічену, представлену видатними постатями, широким колом актуальних тем, що вдало вписуються у світову літературну полісистему» (Варданян, 2025, с. 28). Водночас дослідниця зазначає, що «український переклад дитячої літератури іноземними мовами – явище

спорадичне» (Варданян, 2025, с. 29), що спричиняє актуальність цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження дискурсивної діяльності дитини бере свій початок у працях Ж. Піаже, який вивчав психологічні механізми цілісних логічних структур та «недоступні для безпосереднього спостереження розумові тенденції, що надають якісну своєрідність дитячому мисленню, і дослідив механізми їх виникнення й зміни» (Чекстере, 2008, с. 632). Ж. Піаже зазначав, що розумові структури дитини не є «зменшеною копією дорослого мислення» (Piaget, 2005, с. 128), а становлять якісно інший спосіб пізнання світу, побудований на власних когнітивних схемах і логіці. Пізнання дитини ґрунтується на конкретно-образних структурах, у яких сенсорні враження, просторові та моторні схеми відіграють провідну роль. Тому слово для дитини є не лише позначенням, а й джерелом образу, а мова виступає важливим когнітивним механізмом, за допомогою якого дитина структурує досвід і формує інтелектуальні операції. Тому мовні засоби безпосередньо впливають на те, як дитина конструює смисли (Piaget, 2005).

Сучасні дослідники продовжують вивчати дитячу мовну картину світу. С'юзен Гелман (Susan A. Gelman), Алеяндіріна Крістіа (Alejandrina Cristia), Ден І. Слобін (Dan I. Slobin) досліджують, як діти створюють «ментальні світи», як вони категоризують об'єкти і формують когнітивні схеми за допомогою мови. Здобутки вітчизняних лінгвістів та психолінгвістів систематизує Т. А. Чаюк та висновує, що дитяче мовлення є особливою системою знань, умінь та навичок, яка формується відповідно до певних мовних правил та етапів онтогенетичного розвитку (Чаюк, 2017, с. 7). Більшість дослідників погоджується, що дитяча мовна картина світу поєднує загальноприйняті норми поведінки з оригінальною когнітивною моделлю сприйняття об'єктивної дійсності.

І. М. Бушай, досліджуючи структурно-психологічну модель образу світу школярів, виділяє чотири ключові складові, що формують систему цінностей, смислів, моральних установок школярів: фізичну – як образ простору, руху й часу; психосоматичну – як образ фізичного «Я», гендерний та етнокультуральний образ світу; соціальну – як образ світу дорослих, однолітків, містики; а також науково аналітичну складову чи відбиток образу світу шкільних дисциплін, науки, професії тощо (Бушай, 2009, с. 5). Отож створення дитячої літератури та її переклад мають урахувати систему взаємодії дитини-мовця із зовнішнім світом і специфіку її розвитку в соціумі.

Аналізу проблеми літератури для дітей та її перекладу присвячено праці багатьох дослідників. Зокрема, Р. Табберт (Reinbert Tabbert), визнаючи стереотип «другорядного престижу» дитячої літератури та зазначаючи специфічні виклики для перекладача, пов'язані з віком адресатів, пояснює зростання інтересу до вивчення стратегій перекладу дитячої прози припущенням, що «перекладені дитячі книги будують мости між різними культурами» (Tabbert, 2002, с. 303). А. Айда відзначає, що дослідження в цій сфері перебувають на «ембріональному» етапі і лише останнім часом «теоретики почали розробляти стратегії перекладу з акцентом на дітей як цільову групу, їхні читацькі компетенції та потреби» (Aida, 2015, с. 17). Виникають дискусії щодо збереження культури вихідного тексту: одні автори віддають перевагу адаптації культурно специфічних елементів, інші – їхній заміні еквівалентами. А. Айда відзначає амбівалентність дитячої літератури: тексти одночасно адресовані дітям і дорослим, що зумовлює потребу балансу між зрозумілістю для дитини та дотриманням етичних і педагогічних стандартів для дорослого читача (Aida, 2015).

Я. В. Койлли та В. П. Фершуерен (Jan Van Coillie та Walter P. Verschueren) окреслюють

інші виклики перекладу: вплив норм перекладу, значення дитячих образів, роль перекладених дитячих книг у формуванні літературних канонів, питання табу та цензури в перекладі підліткових романів, переклад культурних маркерів, таких як юнацькі вирази, функціональні зрушення, спричинені різними стратегіями під час перекладу імен персонажів, вибір між стратегіями перекладу, що мають ефект «іноземнення» тексту (foreignizing) чи його «одомашнення» (domesticating) (Coillie, Verschueren, 2014).

Отож переклад дитячої літератури є особливо складною формою міжкультурної комунікації, оскільки поєднує необхідність збереження художнього задуму автора з урахуванням когнітивних, емоційних і рецептивних особливостей дитини-читача з іншим досвідом, обсягом знань і структурою мовної картини світу. Вирішальними чинниками в цьому процесі є смислова наповненість, художня виразність, національна специфічність та естетична спрямованість. Тому переклад дитячого дискурсу, який передбачає образне та цілісне перетворення, «приречений» використовувати різноманітні прийоми та залучати неоднорідні лінгвістичні схеми.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Як було виявлено в процесі аналізу публікацій з тематики нашого дослідження, успішний переклад дитячої літератури реконструює певні ментальні моделі та адаптує їх до когнітивно-культурного контексту читача-реципієнта. Лінгвокогнітивний підхід урахує багатовимірність реконструкції тексту при переході з однієї мови на іншу, що охоплює когнітивність як відповідність концептуальним структурам, комунікативність, тобто збереження прагматичної функції, та рецептивність як імовірність того, що іншомовний читач інтерпретує текст у спосіб, близький до наміру автора (Гладько, 2017, с. 171). Увага до цих аспектів дозволяє прогнозувати не лише факт зміщення / зсуву смислу, а і його ймовірні наслідки для сприйняття.

Розглянемо успішні та не зовсім вдалі приклади перекладу дитячої художньої літератури.

Книга українського автора Василя Шкляра «Песик Гав, соловейко, джміль і два жолуді» (Шкляр, 2016) розповідає про пригоди маленького непосидючого хлопчика Василька, який вирішив навчатися в школі, як його старший брат. На шляху до школи він зустрічає песика: «Гарно! – сказав Василько. – Я називатиму тебе Гав. А ти не кусаєшся?» Проаналізуємо переклад англійською: «*Very nice!*» said Vasylo. «*I will call you Woofy. Do you bite?*» (Шкляр, 2016, с. 9).

На нашу думку, це приклад успішної активізації когнітивного фрейма. Ім'я *Гав* асоціюється зі собакою, що гавкає, та номінацією *гав-гав*. Ця ониматопея є прикладом простого емпіричного досвіду, який дитина легко інтерпретує, і може бути визначена в схемі: СОБАКА – ЗВУК – ІМ'Я, яке походить від звука. У тексті перекладу використовується звичне для англословної дитини слово *Woofy*, що також походить від англійського *woof* і, відповідно, активує аналогічну схему СОБАКА – ЗВУК – ІМ'Я, яке походить від фонестеми *woofy*, що в англійській мові зберігає не лише практику називання, а й дитячу стратегію найменування (пор. *bow-wow*). Як бачимо, у співвіднесенні тексту оригіналу й тексту-перекладу зберігається концептуальна рамка, українські звуко-символічні знання зіставляються з англійськими звуко-символічними знаннями і відбувається культурно узгоджений концептуальний зсув, спрямований на відтворення грайливого ефекту та грайливого тону. Водночас замість фонетичної форми відбувається емпіричне відображення міжмовної звуко-символічної еквівалентності. Тож переклад *Гав* як *Woofy* є прикладом когнітивно-культурної, а не лексичної еквівалентності, але цільовий читач активує ті самі когнітивні рамки та дитячі концептуалізації, що й оригінальний читач.

За транслітерації імені *Гав* як *Нав* схема собачого гавкоту втратила б свою звуко-символічну основу та «дитячу логіку». Українське слово *Гав* звучить більш мінімалістично та фонетично різко, ніж англійське *Woofy*. З погляду морфології в українській мові використовується чиста звукова лексема *Гав*, в англійській мові – похідне прізвисько *Woofy* з додаванням суфікса -у. Такі когнітивні зсуви дещо змінюють афективну інтенсивність висловлювання, але зберігають основну когнітивну функцію.

У сенсі фреймування наведений діалог передає подібний оцінювальний тон. «Гарно!» – вигук, що виражає захоплення, перекладається виразом дещо більш формалізованим «Дуже мило!», а запитання «А ти не кусаєшся?», що перекладено як «Ви кусаетесь?» імплікує дитячу суміш цікавості та легкого страху. Запитання також додає грайливе застереження, типове для дитячого ставлення до тварин, і запускає концептуальне поєднання в обох мовах: Дитина взаємодіє із собакою (Вхідний сигнал 1) – Специфічний для мови звук, пов'язаний з гавкотом собаки (Вхідний сигнал 2) – Культурна практика називання тварин на основі їхніх звуків (Вхідний сигнал 3). Схема взаємодії «дитина зустрічає собаку» зберігається на рівні реконструкції культурно-когнітивної ситуації.

Отож наведений вище переклад є когнітивно адекватним, оскільки зберігає концептуалізований світ дитини, активує еквівалентні звуко-символічні фрейми, реконструює культурну схему (називання тварин за їхніми звуками) та відтворює оригінальний емоційний тон.

Орієнтація на комунікативні функції мови дозволяє фокусувати переклад на збереженні або коректному переформатуванні намірів автора (illocutionary force), жанрових очікувань і прагматичних маркерів. Такий підхід пояснює пріоритети у виборі перекладацьких стратегій (від буквального відтворення до трансмаркування культурно-специфічних

елементів). Утім, переклад не може вважатися когнітивно адекватним, якщо не зберігається структура фрейма (frame structure), схема зображення (image schema), емоційне картування (emotional mapping) і створюється новий концептуальний бленд (conceptual blend) (Rojo, 2013, с. 64).

Наведемо приклад з іншого оповідання – зворушливої історії про маленького зайчика, який заблукав із книги Івана Малковича «Велико місто, маленький зайчик, або мед для мами» (Малкович, 2011).

Речення: *Щодоуху подалася рись до омріяного місця, яке було позначено на мапі* перекладено *At a rapid-fire pace, the lynx headed for the top spot marked on the map* (Малкович, 2011, с. 7). У перекладі дієслова *подалася* введено нове концептуальне поєднання ‘стрілянина – швидкість’ (*rapid-fire*), не передбачене контекстом, втрачена емотивна конотація прикметника *омріяного*, змінено дитячий наратив на рекламно-спортивний (*top spot*) та порушено анімалістичну когнітивну перспективу (мова тварини, а не воєнної техніки).

Оригінальне речення містить принаймні три фрейми: лексема *щодоуху* імплікує інтенсивність руху ‘на повну силу, якомога швидко’ (фрейм 1 – швидкий та інтенсивний рух). Епітет *омріяний* вказує на велике бажання, що надихає і мотивує (фрейм 2 – емоційно значуща мрія-мета), вираз *позначено на мапі* формує квестову структуру (фрейм 3 – орієнтація). Комбінація цих фреймів передає наративну динаміку і емоційну напругу. Але в перекладі військово-технічна метафора *rapid-fire pace* (‘кулеметна черга’) активує фрейм ‘стрілянина’, що додає агресивну конотацію. Через спортивну / реклаमाційну метафору *top spot* втрачається емотивність та змішується фокус із внутрішньої мрії на зовнішню оцінку. У відтворенні руху *Headed for the top spot marked on the map* також втрачається емоційна мотивація, тобто сюжетно-просторова структура відтворюється, але когнітивно-емоційну

спрямованість змінено. Через когнітивні зсуви в ментальній моделі швидкості, у мотивації персонажа та зменшенні й спотворенні інтенсивності можна стверджувати, що запропонований переклад не є когнітивно адекватним. Більш доречним, на нашу думку, був би варіант *At full speed, the lynx raced toward the dreamed-of place marked on the map*.

Структурований когнітивно-лінгвістичний аналіз дозволяє виявити, наскільки змінюється чи зсувається прагматика оригінального речення у перекладі. Для перекладу розглянемо фрагмент із оповідання С. Ріппіна «Школа монстрів. Про Мері та Кошлатого Сема»: «Сказав учитель: *Знає кожний: голодним звірям в клас не можна!*»; переклад: “*You know the rules,*” says teacher Ted. “*No pets inside until they’ve been fed*” (Ріппін, 2022, с. 4).

У перекладі відбувається низка когнітивних зсувів: кардинальна зміна концептуального фрейму – тип тварини (звірі з конотацією ‘дикі, потенційно небезпечні’ на *pets* – ‘домашні, доброзичливі’); модальності прийнятої норми від *Знає кожний* з імплікацією на безапеляційність та авторитарність до *You know the rules*, що відтворює індивідуальне звернення у пом’якшеному тоні; а також зміну комічного ефекту, створеного колокацією *звірі в класі* як нетипової ситуації, на потенційно прийнятну – діти іноді приносять до школи домашніх тварин. Зміна умов заборони зі стану голоду до результату годування є втратою оригінальної когнітивної моделі. Тож у наведеному прикладі збережені фрейм школи, факт і логіку заборони та звернення вчителя, втрачені фрейм звіринності, комізм, українська інтонація моралізування. У перекладі фактично створено новий фрейм: доброзичливий учитель – правила для домашніх тварин – буденна ситуація (пор. із фреймом оригіналу: суворий учитель – дикі звірі – комічне перебільшення). Для збереження оригінального фрейму і прагматики висловлювання можна запропонувати переклад, що зберігає конотацію ‘дикість’, відтворює гумор і передає

експресивність: «*Everyone knows the rule,*» said the teacher. «*No hungry creatures/ beasts are allowed in the classroom!*»

Приклад повного порушення когнітивних фреймів наявний в перекладі речення «*Зїла, холера!* – сказав дід Семенець. – *Ну й хитрюща!*» (Шкляр, 2016, с. 11); переклад: «*Whoopsy daisy, the bait has gone!*» said old man. «*She is such a sly fish!*»

Загальна когнітивна картина тексту оригіналу (емоційний старий рибалка, який лається по-доброму й оцінює риби́ну як хитру істоту) складається із двох фреймів.

Фрейм 1. Емоційний вибух «*Зїла, холера!*» об'єднує вигук та неагресивну спрощену народну лайку, адже лексема *холера* властива українському сільському мовленню.

У фреймі 2. Оцінка хитрості підсилюється експресивністю лексеми «*Ну й хитрюща!*», оскільки завдяки суфіксу *-ющ(а)* передається емоційно забарвлене захоплення рибиною, яка при цьому персоніфікується як «вона».

Утім, у тексті перекладу зникають сільська лайливість, відтінок роздратування та вікова й соціальна характеристика персонажа. Номінація *Whoopsy daisy* активує зовсім інший культурний та когнітивний фрейм, що притаманний дитячому дискурсу, відтворює деяку незграбність з імплікацією 'хтось упав', 'ой лишенько' та характеризується позитивною оцінністю, яка зовсім не відповідає фрейму українського виразу «*Холера!*».

Друга частина перекладу вдало передає саму концепцію хитрості «*She is such a sly fish!*», але його тон змінюється на 'схвально-жартівливий', тоді як в оригіналі передавався емоційний вибух та іронічне обурення. Отже, у перекладі втрачається: експресивність підсилювального суфікса *-ющ(а)*, народна говірка, емоційна недовіра, що ніби змішана з повагою до хитрої риби. Порівняння текстів оригіналу і перекладу виявляє значну когнітивну підміну емоційного поля: легка лайка *Холера!*, що активує фрейм сільського чоловіка середнього віку, який сердиться, міняється на словосполучення *Whoopsy daisy*,

яке реалізує дитячу реакцію у фреймі дитячої небережності. До того ж образ діда Семенця, що створюється завдяки соціальній належності, манері мовлення та спрощеній емоційній реакції, повністю втрачається в тексті перекладу. Зрештою, через нейтральне означення *Sly fish* втрачається емоційна виразність лексеми *хитрюща*.

Як бачимо, проаналізований переклад не можна вважати когнітивно адекватним тому, що передає ситуацію, але не відтворює: фрейм народної лайливості, темперамент, характер та вік мовця, соціальну локальність та емоційно-оцінну експресивність монологу. У термінах когнітивної лінгвістики цей переклад порушує фрейм оцінювання, фрейм емоцій та соціолінгвістичний фрейм, створюючи нове концептуальне поєднання (рибалка – дитячий дискурс). Когнітивно адекватним варіантом перекладу, на нашу думку, був би варіант «*Well, I'll be damned! She's eaten it!*» said old Semenets. «*What a sly one she is!*».

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Підхід, орієнтований на лінгвокогнітивну перспективу перекладу, дає підстави висновувати, що переклад є багаторівневим процесом, спрямованим на реконструкцію знання, актуалізованого в тексті оригіналу.

Поняття «реконструкції тексту при перекладі» означає відтворення як семантики, так і глибинних концептуальних структур – схем, фреймів і сценаріїв, які активує читач під час сприйняття оригіналу. Тому методи аналізу перекладу повинні охоплювати інструменти концептуального аналізу, фрейм-семантики й інтерпретаційної когнітивної риторики, що дозволяють виявити, які смислові вузли було збережено, трансформовано або втрачено в процесі передачі.

Лінгвокогнітивний підход забезпечує адекватність перекладу за умови його відповідності трьом критеріям: когнітивному, комунікативному та рецептивному. Така багатовимірність дозволяє відтворювати

сенси, прогнозувати факти його зміщення та враховувати ймовірні реакції читача. Тож лінгвокогнітивна орієнтація на переклад розширює традиційні уявлення про адекватність перекладу, змінюючи акцент із формального відтворення на реконструкцію

ментальних моделей і прагматичних функцій тексту. Такий підхід робить можливим прогнозування напрямів когнітивних зсувів і має важливі наслідки для перекладацької практики загалом.

Література

- Андрієнко, Т. (2016). Когнітивний аспект перекладацького дискурсу. *East European Journal of Psycholinguistics*, 3(1), с. 23–33. <https://doi.org/10.5281/ZENODO.267958>
- Бушай, І.М. (2009). *Психологічні основи становлення образу світу дітей шкільного віку*: автореф. дис. док. псих. наук. НПУ ім. М.П.Драгоманова. Київ, 41 с.
- Варданян, М. (2025). (Пере)осмислена українська культура: дитяча література та переклад у воєнний час. *Мови та культури під час війни*. Ужгород: РІК-У, с. 14–31.
- Воробйова, О. П. (2006). Ідея резонансу в лінгвістичних дослідженнях. *Мова. Людина. Світ: До 70-річчя проф. М. П. Кочергана*: зб. наук, статей. Київ, с. 72–86.
- Гладь, С. В. (2017). Лінгвосинергетизм художнього тексту: Досвід дослідження сучасного англomовного оповідання. *Кременецькі компаративні студії*, вип. VII, т. 2, с. 168–179.
- Кудрявцева, Н. С. (2019). Лінгвокогнітивний підхід до перекладу й поняття еквівалентності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. № 43, т. 5, с. 80–84. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.43.5.21>
- Цимбалиста, О. А. (2020). Лінгвокогнітивні і дискурсивні аспекти перекладацької діяльності. *The IXth International scientific and practical conference «Actual Aspects of Development in the Context of Globalization»* (Florence, Italy), с. 222–224.
- Чаюк, Т. А. (2017). Сучасні погляди на дитяче мовлення у лінгвістиці та психолінгвістиці. *Science and Education a New Dimension. Philology*, vol. (30), Issue: 117, с. 7–11.
- Чекстєре, О. Ю. (2008). Погляди Ж. Піаже на особливості егоцентризму дитячого мислення. *Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія*. Київ: Главник, т. X, ч. 8, с. 632–642.
- Aida, Alla. (2015). Challenges in Children's Literature Translation: a Theoretical Overview. *European Journal of Language and Literature Studies*, vol. 1, issue 2, pp. 15–18.
- Coillie, Jan Van, Verschueren, Walter P. (2014). *Children's literature in translation: challenges and strategies*. Routledge. London and New York, 190 p.
- Piaget, Jean. (2005). *The Language and Thought of the Child*. Translated by Marjorie and Ruth Gabain. Routledge. London and New York, 174 p.
- Rojó, A. (2013). *Cognitive Linguistics and Translation Studies*. Mouton de Gruyter.
- Tabbert, Reinbert. (2002). Approaches to the translation of children's literature: A review of critical studies since 1960. *Target. International Journal of Translation Studies*, vol. 14, issue 2, pp. 303–351. <https://doi.org/10.1075/target.14.2.06tab>.

Список джерел ілюстративного матеріалу

- Малкович, І. (2011). *Велико місто, маленький зайчик, або Мед для мамі*. Київ: А-ба-ба-га-ла-ма-га, 36 с.
- Ріппін, С. (2022). *Школа монстрів. Про Мері та Кошлатого Сема*. Харків: Віват, 63 с.

Шкляр, В. (2016). *Песик Гав, соловейко джміль і два жолуді*. Львів : Апріорі, 48 с.

References

- Aida, Alla. (2015). Challenges in Children's Literature Translation: a Theoretical Overview. *European Journal of Language and Literature Studies*. V. 1, Issue 2, pp. 15-18. (in English).
- Andriienko, T. (2016). Kohnityvnyi aspekt perekladatskoho dyskursu [Cognitive Aspect of Translation Discourse]. *East European Journal of Psycholinguistics*, 3(1), pp. 23-33. <https://doi.org/10.5281/ZENODO.267958> (in Ukrainian).
- Bushai, I.M. (2009). *Psykhologichni osnovy stanovlennia obrazu svitu ditei shkilnoho viku [Psychological Foundations of the Formation of the Image of the World of School-age Children]*. (Extended abstract of Doctor's thesis). Dragomanov NPU. Kyiv, 41 p. (in Ukrainian).
- Chaiuk, T.A. (2017). Suchasni pohliady na dytiache movlennia u linhvistytsi ta psykholinhvistytsi [Modern Views on Children's Speech in Linguistics and Psycholinguistics]. *Science and Education a New Dimension. Philology*, V(30), Issue: 117, pp. 7-11. (in Ukrainian).
- Chekstere, O.Yu. (2008). Pohliady Zh.Piazhe na osoblyvosti ehotsentryzmu dytiachoho myslennia [J. Piaget's Views on the Peculiarities of Egocentrism in Children's Thinking]. *Current Problems of Psychology: Psychology of learning. Genetic psychology. Medical psychology*. Kyiv : Glavnik, vol. X, part 8, pp. 632-642. (in Ukrainian).
- Coillie, Jan Van, Verschueren, Walter P. (2014). *Children's literature in translation: challenges and strategies*. Routledge. London, New York. 190 p. (in English).
- Glado, S.V. (2017). Linhvosynerhetyzm khudozhnoho tekstu: Dosvid doslidzhennia suchasnoho anhlo movnoho opovidannia [Linguistic Synergy of the Literary Text: Experience in Researching Modern English-Language Narrative]. *Kremenets Comparative Studies*, vol. VII, issue 2, pp. 168-179. (in Ukrainian).
- Kudriavtseva, N.S. (2019). Linhvokohnityvnyi pidkhid do perekladu y poniattia ekvivalentnosti [Linguocognitive Approach to Translation and the Concept of Equivalence]. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Philology*. № 43, vol. 5, pp. 80-84. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.43.5.21> (in Ukrainian).
- Piaget, Jean. (2005). *The Language and Thought of the Child*. Translated by Marjorie and Ruth Gabain. Routledge. London and New York, 174 p. (in English).
- Rojo, A. (2013). *Cognitive Linguistics and Translation Studies*. Mouton de Gruyter. (in English).
- Tabbert, Reinbert. (2002). Approaches to the translation of children's literature: A review of critical studies since 1960. *Target. International Journal of Translation Studies*. Vol. 14, Issue 2, pp. 303-351. <https://doi.org/10.1075/target.14.2.06tab> (in English).
- Tsymbalyta, O.A. (2020). Linhvokohnityvni i dyskursyvni aspekty perekladatskoi diialnosti [Linguocognitive and Discursive Aspects of Translation Activity]. *The IX th International scientific and practical conference «Actual Aspects of Development in the Context of Globalization»*. Florence, Italy, pp. 222-224. (in Ukrainian).
- Vardanian, M. (2025). (Pere)osmyslena ukrainska kultura: dytiacha literatura ta pereklad u voiennyi chas [(Re)interpreted Ukrainian culture: children's literature and translation in wartime]. *Languages and cultures during war*. Uzhhorod : RIK-U, pp. 14-31. (in Ukrainian).
- Vorobiova, O.P. (2006). Ideia rezonansu v linhvistychnykh doslidzhenniakh [The Idea of Resonance in Linguistic Studies]. *Language. Man. World: to the 70th anniversary of prof. M. P. Kochergan*. Collection of scient. articles. Kyiv, pp. 72-86. (in Ukrainian).

List of Illustrative Sources

- Malkovych, I. (2011). *Big City, Little Bunny, or Honey for Mom*. Kyiv : A-ba-ba-ga-la-ma-ga, 36 p. (in Ukrainian).
- Rippin, S. (2022). *Monster High. About Mary and Shaggy Sam*. Kharkiv : Vivat, 63 p. (in Ukrainian).
- Shkliar, V. (2016). *The dog Gav, the Nightingale Bumblebee and Two Acorns*. Lviv : Apriori, 48 p. (in Ukrainian).

Автори

Світлана Гладь, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови та методики її
викладання
e-mail: Svitlana.Gladio@vspu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-6698-524X>

Людмила Прадівлянна, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови та методики її
викладання
e-mail: lpradivlianna@vspu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-1752-8613>

Конфлікт інтересів

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів

Authors

Svitlana Gladio, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English
Language and ELT Methodology
e-mail: Svitlana.Gladio@vspu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-6698-524X>

Liudmyla Pradivlianna, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English
Language and ELT Methodology
e-mail: lpradivlianna@vspu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-1752-8613>

Conflict of Interests

The authors declare that they have no conflict of interest